

Sahibə Hidayət qızı Əliyeva⁷¹

QLOBAL İNFORMASIYA ÇAĞIRIŞLARI KONTEKSTİNDƏ KİTABXANALAR

Qlobal proseslər öz miqyasına və həyatı zəruri əhəmiyyətinə görə nəinki ayrı-ayrı elm sahələrinin, eləcə də sosial və humanitar elmlərin, sosial fəlsəfə və kulturologiyanın tədqiqat sahəsi olmuşdur. Bunlardan müxtəlif kulturoloji konsepsiyalar, bəşəriyyətin gələcəyi haqqında olan fəlsəfi və kulturoloji nəzəriyyələr də daxildir. Bu nəzəriyyələrin hazırlanması, təkmilləşdirilməsi bu genişmiqyaslı prosesin daha dərinə izahına gətirib çıxarır. Bu sahədə Azərbaycan Respublikasında elmin inkişafı üzrə milli strategiyanın hazırlanması ilə bağlı Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fərmanı xüsusən diqqətəlayiqdir. Bu ondan irəli gəlir ki, elm və təhsil siyasəti dövlət siyasətinin mühüm tərkib hissəsidir. Belə ki, Qlobal problemlərin həlli üçün Azərbaycan Dövlətinin sosial-siyasi proseslərə qoşulmaqla yanaşı, öz milli düşüncə və təfəkkürünün olması, milli varlığının qorunub saxlanması da qayğısına qalır.

Müstəqillik qazandıqdan sonra Azərbaycan Respublikasının siyasi prioritet məsələlərindən biri də informasiya blokunu yarmaq və öz məqsədyönlü siyasətini aparmaqdır. Bunun üçün, birinci növbədə, informasiya texnologiyası sahəsində müvəffəqiyyətlərin əldə olunmasıdır. Bu sahədə milli qanunvericilik bazası təkmilləşdirilməlidir. Məhz Dövlət qarşısında informasiya mühitinin yanması, onun təhlükəsizliyinin təmin olunması məsələsi prioritet olaraq qalmaqda idi. Bu nöqtəyə nəzərdən “İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qəbul etdiyi Qanun, “Milli təhlükəsizlik konsepsiyası” kimi dövlət əhəmiyyətli qanun və qərarların qəbul edilməsi informasiya sahəsində dövlət, ictimai və fərdi informasiya ehtiyatlarının qorunması, eləcə də informasiya sahəsində milli maraqların müdafiəsinə yönəlmiş tədbirlər kompleksidir. Belə ki, “İnformasiyanın təhlükəsizliyi haqqında” Qanun respublikamızda informasiyanın təhlükəsizliyinin pozulmasına gətirib çıxaran şərait və hərəkətlərin vaxtında aşkar edilməsi və qarşısının alınması başa düşülür. Onun məqsədi informasiyanın qorunmasının, informasiyanın gizli qalmasının, tamlığının və əlyətərliyinin təmin edilməsidir.

Bütün bu deyilənlərdən informasiyanın qorunmasının məqsədləri aydınlaşır. Onlar aşağıdakılardır:

- dövlət, ictimaiyyətin, vətəndaşın təhlükəsizliyinin təmin edilməsi,
- dövlət sirrini təşkil edən və informasiyanın məxfiliyinin qorunub saxlanması,
- informasiyanın məhvinin, itməsinin, təhrif olunmasının vaxtında aşkar edilməsi.

Elmi və praktiki ədəbiyyatdan məlum olduğu kimi, XX əsrin ortalarından Elektron Hesablama maşınlarının (EHM) tətbiqi informasiyalaşma mühitinin əsasını qoydu və sürətləndirdi. Azərbaycan bu prosesə 90-cı illərin sonunda qoşuldu. Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin 1998-ci ilin aprelin 8-də imzaladığı “İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında” Qanun, “İnformasiya-Kommunikasiya Texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003-2012-ci illər), İKT üzrə 2005-2008-ci illər, 2010-2012-ci illər üzrə Dövlət Proqramları, 2013-cü ildə İKT ili elan olunması, eləcə də Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün milli strategiyanın həyata keçirilməsi başlandı. İnformasiya cəmiyyətinin ən bariz nümunəsi Elektron Hökumətin yaradılmasıdır. Eləcə də 2020-ci ildə “Gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası İnformasiyalaşma haqqında Dövlətin atdığı ən mühüm qərar və göstəricilərdir.

Bu gün informasiyalaşdırılmış cəmiyyət deyəndə, bu cəmiyyətin tələblərinə cavab verən, özündə informasiyanın etibarlığını qoruyub saxlayan informasiyanın təminatçısı sayılan Dövlət əhəmiyyətli kitabxanaların da rolunu xüsusi qeyd etmək lazımdır. Belə ki, Azərbaycan kitabxanalarının informasiya cəmiyyəti quruculuğu şəraitində beynəlxalq standartlara, hüquqi qanunvericilik aktlara, demokratik prinsiplərə əsaslanan milli informasiya siyasəti əsasında modernləşdirilməsi zamanın tələbidir. Məhz müstəqillik qazandıqdan sonra kitabxanaların qarşısında duran ən başlıca məsələ Modern kitabxana yaratmaq istəyi idi. Belə bir şəraitdə Azərbaycanda aparılan Dövlət siyasəti informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının yeni bir prioritet sahə kimi inkişafa əlverişli şərait yaradıb. Belə dövərdə Azərbaycan Dövləti Cenevrə Sammitində razılaşdırılmış prinsiplərə sadıq qalaraq informasiya cəmiyyətinin qurulması istiqamətində dövlət səviyyəsində məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirir və Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya-kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli strategiya qəbul edib. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin həmin sammitdəki çıxışı etdiyi kimi, “Bizim ölkədə həm elmi potensial mövcuddur, həm də texnoloji nailiyyətlər imkan verir ki, Azərbaycan bu yöndən regionda aparıcı ölkə olsun (1). Azərbaycan Respublikasının adları çəkilən qanunların əhəmiyyəti informasiya texnologiyaları, onların təminat vasitələrinin yaradılması və onlardan istifadə olunması informasiyanın mühafizəsi ilə əlaqədar olaraq yaranan münasibətləri tənzimləyir və

informasiya proseslərində iştirak edən subyektlərin hüquqlarını müəyyən edir. Dünyanın ən mötəbər təşkilatlarından sayılan BMT, UNESCO və İFLA kimi təşkilatlarının sənədlərində və yeritdikləri siyasətdə kitabxanalar vətəndaşların informasiyaya azad müəssərlik hüquqlarının reallaşdırdığı bir məkan kimi daxildir.

Kitabxana siyasəti özündə təhsil, mədəniyyət, informasiyanı əks etdirdiyi üçün cəmiyyətin sənəd-informasiya tələbatının ödənilməsi funksiyasını həyata keçirən bir zəruri rol oynayır. İnformasiya dünyasına açılan kitabxanalar özlüyündə informasiyanın bütövlüyünü, operativliyini, etibarlılığını qoruyub saxlayır.

Hələ XX əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində informasiya cəmiyyətinin formalaşması konsepsiyası meydana çıxsada, yalnız 2003-cü ilin dekabrında BMT və YUNESKO-nun Cenevrədə keçirilən İnformasiya Cəmiyyəti üzrə Ümumdünya Saamiti Üçüncü minilliyin əsas vəzifəsini – informasiya cəmiyyəti qurulmasıdır.

Cəmiyyətin informasiyalaşdırma prosesi sənaye cəmiyyətinin informasiya cəmiyyətinə keçməsinə təmin edir. Adından da məlum olduğu kimi cəmiyyətin informasiyalaşması prosesi cəmiyyətin hər bir üzvinə öz tələbatına uyğun informasiya almaq imkanı verir. İnformasiya cəmiyyətində kitabxanaların rolu daha da artmış, informasiya daşıyıcılarını toplayıb saxlayan, qoruyan bir müəssisədən informasiya istehsal edən elektron informasiya vasitələri yaradan bir müəssisəyə çevrilmişdi.

Məhz müasir dövrdə kitabxanalar elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə müəssisəsi kimi qiymətləndirilir. Buna görə də kitabxanalar sosial institut statusuna malikdir. Bu fikri təsdiqləyən Kitabxanaşünaslıq elminin banisi professor Abuzər Xələfovun "İnformasiya cəmiyyətinin formalaşmasında kitabxanaların vəzifələri" adlı məqaləsində yazdığı kimi: "Sosial institut kimi kitabxanaların funksiyaları kitabxanaçılıq nəzəriyyə və təcrübəsinin çox mühüm problemlərindən biridir. Bu problemin hərtərəfli tədqiqi kitabxananın sosial rolu, kitabxana və cəmiyyət, kitabxana və informasiya, kitabxana və oxucu, kitabxana və kütləvi mütləq problemini dərinlən öyrənməyə imkan verməklə yanaşı, müasir cəmiyyətdə kitabxananın yerini və ictimai rolunu müəyyənləşdirməyə də şərait yaradır(3).

İnformasiyalaşmış cəmiyyətin özünəməxsus xüsusiyyətləri vardır:

-İnformasiya cəmiyyəti-yeni tipli cəmiyyətdir. Bu cəmiyyət özündən əvvəlki cəmiyyətdən informasiya texnologiyalarına görə fərqlənirlər. Bu cəmiyyət yeni qlobal sosial inqilabın nəticəsi olub, informasiya partlayışından doğan, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının birləşməsi nəticəsində formalaşan yeni tipli cəmiyyətdir. İnformasiya cəmiyyəti həm də biliklər cəmiyyətidir. Biliklər cəmiyyəti intellektual cəmiyyətdir.

Həmişə məlumdur ki, informasiya cəmiyyəti qlobal cəmiyyət olduğu üçün burada informasiya mübadiləsinin sərhəd tanımayaraq cəmiyyətə bəşəri sərvətləri mənimsəyərək, mədəniyyətləri bir-birilə gəvüşməsinə sürətləndirir, onların qarşılıqlı təsir dairəsini genişləndirir, hər bir cəmiyyətə başqa cəmiyyətdən faydalanmaqla yeniləşmək və təkmilləşmək imkanı verir.

Məlumdur ki, sivilizasiyanın inkişafının müasir mərhələsi olan informasiya cəmiyyətinin formalaşdırılmasının və inkişafının əsasında informasiya-kommunikasiya texnologiyaları (İKT) dayanır. Ona görə də informasiya cəmiyyətinin xüsusiyyəti və inkişaf tendensiyalarını İKT müəyyən edir. Bu gün İKT hərtərəfli və dinamik inkişaf proseslərindəndir.

Hazırda dünyanın müxtəlif ölkələrində informasiya cəmiyyəti probleminin araşdırılması ilə bağlı nüfuzlu elmi-tədqiqat mərkəzləri fəaliyyət göstərir. Belə ki, informasiya cəmiyyətini xarakterizə edən çoxlu sayda konsepsiya mövcuddur. Bu konsepsiyaların ən mükəmməli BMT-nin elm, təhsil və mədəniyyət məsələləri üzrə ixtisaslaşmış qurumu olan UNESCO informasiya cəmiyyətinin inkişaf problemləri üzrə öz tövsiyələri ilə çıxış edir. Bu qurum informasiya cəmiyyəti deyil, biliklər cəmiyyəti konsepsiyası ilə çıxış edir. UNESCO hesab edir ki, ədalətli informasiya cəmiyyəti qurmaq üçün aşağıdakı problemləri həll etmək lazımdır:

- 1) İKT və gender problemi
- 2) Mədəniyyət və dil müxtəlifliyi
- 3) Mətbuat və ifadə azadlığı
- 4) İKT və məhdud imkanlı şəxslərin problemləri
- 5) İnformasiya etikası. Bilik və informasiyanın hamısının əlyətərliyi.

Bu problemlər içərisində sosial aspektlərdəki problemləri qeyd etmək olar. Buraya: insanın və cəmiyyətin yeni dəyərlər sisteminin formalaşması, yeni cəmiyyətin strukturu, xüsusiyyətləri, inkişaf qanunauyğunluqları və fəlsəfi dərk, həyat səviyyəsinin dəyişməsinin mühüm stimullaşdırıcısı kimi çıxış edən proseslər, virtual reallığın xüsusiyyətləri, sosial şəbəkələr və media, eləcə də kitabxanalar. Məhz müasir tipli kitabxanalar informasiya cəmiyyətinin atributudur.

Bu gün informasiya məkanına qoşulan kitabxanalar, xüsusən də respublikada elmi-metodiki mərkəz rolunu oynayan M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası respublikada informasiyalaşdırmanın səviyyəsinə tam cavab verir. AMEA-nın MEK-da yeni texnologiyaların tətbiqi, rəqəmsal informasiya resurslarının yaranması, innovativ ideyaların reallaşması xüsusi rol oynayır. Kitabxanada Azərbaycanşünaslıq elminin, milli-ictimai təfəkkürün etibarlı və ciddi elmi informasiya bazası hesab

edilən Azərbaycanşünaslıq şöbəsi fəaliyyət göstərir.Modernləşdirmə işi yalnız kitabxananın xidmət şöbəsinin komplektləşməsindən ibarət olmayıb,informasiya-biblioqrafiya aparatının təkmilləşməsi və yenidən qurulması, beynəlxalq standartların qlobal informasiya mühiti və cəmiyyətin, elmin informasiyalaşdırılması müasir tələblərini əhatə edir.

Məlumdur ki, qloballaşma prosesinin surətlə getdiyi müasir dünyada müxtəlif cəmiyyətlərin sülh şəraitində yaşamasını şərtləndirən başlıca amillərdən biri multikulturalizmdir.Dünyanın əksər bölgələrində baş verən neqativ hadisələrin fonunda tarixən çox mədəniyyətliliyin məskəni olmuş və günümüzdə də bu ənənəsinə sadıq qalan Azərbaycanın, o cümlədən multikulturalizmi dövlət siyasətinə çevirən digər ölkələrin təcrübəsinin öyrənilməsini, təbliğ edilməsi olduqca əhəmiyyətlidir.Dünyanı narahat edən qlobal xarakterli məsələlərə dair geniş dialoqlar, fikir mübadilələri və müzakirələr aparmaq məqsədilə keçirilən Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumundakı çıxışında Prezident İlham Əliyev demişdir:”Multikulturalizm bizim həyat tərzimizdir.Nisbətən yeni anlayış olmasına baxmayaraq, multikulturalizm əsrlər boyu xalqımıza xas olan bir anlayışdır.Əsrlər boyu müxtəlif dinləri, millətlərin nümayəndələri Azərbaycanda bir ailə kimi yaşamışlar”(2).

Məhz qloballaşma proseslərinin getdiyi bir vaxtda milli identikliyin qorunması məsələsi böyük önəm daşıyır. Qloballaşma şəraitində min illər boyu formalaşan adətlərin yaşaması, gələcək nəsillərə ötürülməsi və bu geniş vüsət alan prosesdə hər bir millətin mövcudluğunun qorunub saxlanması qarşıda duran ən mühüm vəzifələrdən biridir.Elə buna görə də ölkəmizdə keçirilən mədəniyyətlərarası dialoqda ənənəvi mədəniyyətlərin məhvolma təhlükəsi bu masa arxasında oturan nümayəndələrin əsas mövzudur.Belə zərurətdən irəli gələrək, yeni qloballaşma proseslərinin getdiyi, yeni mədəniyyətlərin sivilizasiyaların toqquşması baş verdiyi bir dövrdə milli dəyərlərin qorunması, İslamafobiyanın qorxunc fəsadlarının aradan qaldırılması Bakıda keçirilən Tədbirlər planının əsas mövzudur.Bu nöqteyi- nəzərdən Prezident İlham Əliyev 2016-cı ili Azərbaycanda “Multikulturalizm ili” elan etmişdir.

Bu gün ölkə başçısı tərəfindən dövlət siyasəti kimi elan olunan multikulturalizmin təbliği və onunla bağlı maarifləndirmə işlərinin aparılması çox vacib və aktual bir işdir.Belə ki, bu siyasəti təbliğinə yönəlmiş və təcrübədə öz təsdiqini tapmış, Respublikada fəaliyyət göstərən aparıcı kitabxanaların çox böyük rolu vardır. Odur ki, multikulturalizmlə bağlı maarifləndirmə işlərinin aparılması, vətəndaşların arasında bu anlayış barədə fikirlərin formalaşması üçün kitabxanaların üzərinə çox böyük məsuliyyət düşür.

Məlumdur ki, kitabxanalar həmişə milliyətçə dininə,dilinə fərq qoymadan çoxsaylı oxucu ordusuna xidmət göstərir, müxtəlif xalqların etiqadını, mədəniyyətini, düşüncə tərzini, məişət və əxlaqını dünya ədəbiyyatının ən gözəl nümunələr vasitəsilə təbliğ edirlər.Təbii ki, kitabxanaların malik olduğu bu potensial, yəni müxtəlif mədəniyyətlərə və dinlərə dair bilik və məlumatları ehtiva dən kitabların, toplu və məqalələrin bir yerdə cəm olması, eyni zamanda müxtəlif dünyagürüşü və etnik, milli,dini mənşəyə malik olan insanların bir araya gəlməsi onların rolunu daha da artırmış olur.Çünki həm müxtəlif mədəniyyətlərə dair kitab və məlumatların, həm də onlarla maraqlanan oxucuların bir araya gəlməsi özlüyündə təbii bir multikultural mühitin potensialından bu və ya digər istiqamətdə yararlanmaq artıq kitabxanaların üzərinə düşür.Məhz belə bir şəraitdə müxtəlif kitab sərgiləri və təqdimatları, eləcə də müxtəlif mövzularla (məs.”Multikulturalizm və dil”,”Multikulturalizm və adət-ənənələr”) bağlı müzakirələrin təşkil olunması bu siyasətin təbliğinin ən səmərəli metodudur.

Azərbaycanda kitabxana işinin tarixini yazan, müasir kitabxanaşünaslığın nəzəriyyəsi və metodikasının konseptual modelini yaradan görkəmli kitabxanaşünas alim Abuzər Alı oğlu Xələfovun kitabxanaların informasiyalaşdırılması haqqında çoxsaylı məqalələri bu sahədə xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

Məhz kitabxanalar sosial cəmiyyətdə elmi,mədəni funksiyaları yerinə yetirən bir sosial institut olaraq multikulturalizmin təbliğində əhəmiyyətli rol oynayır.

2016-cı ildə Azərbaycan Respublikasında “Multikulturalizm ili” elan edilməsinə dair tədbirlər Planının 21-ci bəndində “Azərbaycan Milli Kitabxanasında multikulturalizm üzrə kitab fondunun yaradılması və “Multikulturalizm və kitab”mövzusunda konfransın keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.Bu bəndin icrasından irəli gələn ən mühüm vəzifələrdən biri də kitabxanada multikulturalizmin təbliği və təşviqinin təmin edilməsi üçün bir sıra işlərin görülməsidir.Tədbirlər Planında da qeyd olunduğu kimi, ilk növbədə,kitabxanada multikulturalizm üzrə kitab fondunun yaradılması,multikulturalizmlə bağlı müxtəlif nəşrlərdən ibarət (tezis,məqalə,monoqrafiya. Kitab-albom və s.) resursların bir yerdə cəmləşdirilməsidir.Həmçinin ölkənin müxtəlif kitabxanalarında”Multikulturalizm və kitab” mövzusunda toplantıların,konfrans və seminarların, eləcə də kitab sərgilərinin təşkili multikulturalizmin təbliği və təşviqi işində mühüm addım ola bilər.

XXI əsr elmin, texnikanın inkişafı əsri olmaqla bərabər, həm də informasiya əsridir. Müasir informasiya texnologiyaları hesabına virtual olaraq multikulturalizmin təbliği və təşviqi bu sahədə görülən işlərin mobil və operativ şəkildə həyata keçirilməsi, etibarlı saxlanması, istifadəsində elektron kitabxanaların potensialı çox böyükdür.Məhz bu günki real görünən informasiya-texnologiyasından istifadə multikulturalizmə dair bütün növ materialların(kitab,albom, məqalə, tezis və s.) elektron

bazasını formalaşdırmaq qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdir. Belə ki, virtual olaraq audio-vidio və multimedia resurslarını da elektron kitabxana mühitinə yerləşdirmək və bunlardan da maarifləndirmə, təbliğat vasitəsi kimi istifadə mümkündür. Elektron kitabxanaların verdiyi ən mühüm imkanlardan biri də fotomaterialların yerləşməsi, virtual sərğilərin təşkil olunmasıdır. Azərbaycan ərazisində yaşayan azsaylı xalqların adət-ənənələrini əks etdirən fotostendlər, fotomateriallar hazırlanıb təqdim edilir. Belə ki, multikulturalizm siyasətinin təbliğində müasir texnoloji inkişafın verdiyi imkanlardan istifadə etmək və elektron kitabxanaların potensialından yararlanmaq bu sahədə görülən işlərin səmərəliliyinin və keyfiyyətinin ardıcılığında çox mühüm rol oynayır. "Multikulturalizm ili" ilə əlaqədar milli kitabxananın həyata keçirdiyi "Azərbaycanda multikulturalizm" adlı bibliografik göstərici xüsusi rol oynayır. Belə ki, il ərzində ölkədə müvafiq mövzuya dair çap olunmuş ədəbiyyatı və il boyu həyata keçirilən tədbirlər haqqında dövrü mətbuat səhifələrində və məcmuələrdə dərc olunan bütün materialları əhatə etməklə özündə 5560 mənbələri əks etdirir. Eləcə də kitabxanada multikulturalizm elektron məlumat bazası yaradılmışdır.

Dünyanın formalaşmaqda olan informasiya, o cümlədən kibernetika İTERNET məkanı təfəkkür sivilizasiyası adlanır. YUNESKO-nun məlumatına görə dünyadakı informasiya-kommunikasiya axını 65%-i ABŞ-ın payına düşür. Beləliklə, Birləşmiş Ştatlar dünya informasiya məkanının mərkəzində durur və dünya birliyi Amerikanın informasiya məkanından əsaslı dərəcədə asılıdır.

Azərbaycan kitabxanalarının informasiya cəmiyyəti quruculuğu şəraitində beynəlxalq standartlara, hüquqi qanunvericilik aktlarına, demokratik prinsiplərə əsaslanan milli informasiyalaşdırma siyasəti əsasında modernləşdirilməsi zamanın tələbidir. Məhz müstəqillik qazandıqdan sonra kitabxanaların qarşısında duran ən başlıca məsələ Modern kitabxana yaratmaq istəyidir. Belə bir şəraitdə Azərbaycanda aparılan dövlət siyasəti informasiya-kommunikasiya texnologiyalarını yeni bir prioritet sahə kimi inkişafına əlverişli şərait yaradıb. Belə dövrdə Azərbaycan Dövləti Cenevrə Sammitində razılaşdırılmış prinsiplərə sadıq qalaraq informasiya cəmiyyətinin qurulması istiqamətində dövlət səviyyəsində məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirir və "Azərbaycan Respublikasının inkişaf naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli strategiya" qəbul edib. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının prezidenti cənab İlham Əliyevin Həmin saamitdəki çıxışında qeyd etdiyi kimi: "Bizim ölkədə həm elmi potensial mövcuddur, həm də texnoloji nailiyyətlər imkan verir ki, Azərbaycan bu yöndən regionda aparıcı ölkə olsun." (2).

Bu gün informasiya məkanına qoşulan kitabxanalar, xüsusən də elmi-metodik mərkəz rolunu oynayan M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında informasiyalaşdırmanın səviyyəsi hamıya məlumdur. AMEA-nın MEK-da da yeni texnologiyaların tətbiqi, rəqəmsal informasiya resurslarının yaranması, innovativ ideyaların reallaşması xüsusi rol oynayır. Kitabxanada Azərbaycanşünaslıq elminin, milli-ictimai təfəkkürünün etibarlı və ciddi elmi-informasiya bazası hesab edilən Azərbaycanşünaslıq şöbəsi fəaliyyət göstərir. Modernləşdirmə işi yalnız kitabxananın xidmət şöbəsinin komplektləşdirməsindən ibarət olmayıb, informasiya-bibliografiya aparatının təkmilləşməsi və yenidən qurulması, beynəlxalq standartların qlobal informasiya mühiti və cəmiyyətin elmin informasiyalaşdırılması müasir tələblərini əhatə edir.

Qloballaşma dövründə informasiyanın etibarlılığını qoruyan kitabxanaların sosial-mədəni funksiyalarından danışarkən, qloballaşma prosesinin gətirdiyi bir zamanda cəmiyyət həyatında informasiyanın yeri və rolunu xüsusi qeyd etmək lazımdır. Məlumdur ki, müasir dünyada informasiya ən bahalı məhsullar sayılır. İnformasiya işini və siyasətini düzgün quranlar, heç təsadüfi deyildir ki, öz yerini İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyalarından (İKT-dən) gələn gəlirlə olduğunu nəzərə alaraq, indidən mərhələlər üzrə məqsədyönlü işlər görür. Belə ki, dövlətin məqsədyönlü informasiya siyasətinin onun müəyyən etdiyi ideologiyanın həyata keçirilməsinə xidmət etməsi hamıya məlumdur.

Bu gün insanlar qlobal transsərhəd informasiya telekommunikasiya şəbəkəsinin formalaşması dövrünü-informasiya cəmiyyətinin yaranması mərhələsini yaşayır. Məhz informasiya cəmiyyəti adlandırılan məkanda əsas amil kimi informasiya və bilik durur. Belə ki, informasiya və bilik resurslarına tələbat durmadan artdığı üçün, bu resursların bazarının effektiv aktual məsələlərindən birinə çevrilmişdir. Bu zərurətdən irəli gələrək dövlət səviyyədə bir sıra qanunlar, qərarlar, strategiyalar və planlar qəbul edilmişdir.

Məhz müasir dünyada informasiya və bilik yalnız ənənəvi istehsal faktorlarının səmərəliliyinin yüksəldilməsinə təsir göstərmir, həm də müstəqil istehsal amilinə çevrilir. Bütün bunları nəzərə alaraq, informasiya və bilik resurslarının formalaşması və idarə olunması sistemində müasir elektron kitabxanalar mühüm əhəmiyyətə malik olduğundan onların fəaliyyətinə xüsusi əhəmiyyət vermək lazımdır.

Müasir dövrdə respublikamızda kitabxana xidmətinin, sənəd-informasiya təminatının təşkili səviyyəsi milli prioritetə malik məsələ kimi qiymətləndirilir. Belə ki, kitabxanalara həm də vətəndaşların informasiya hüququnun reallaşdırıldığı bir məkan kimi də xüsusi önəm verilir. Kitabxana siyasəti dövlətin həm də informasiya siyasətinin üst-üstə düşdüyü sahədir. Cəmiyyətin

sənəd-informasiya tələbatının ödənilməsi funksiyasının həyata keçirən kitabxanalar vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında zəruri vasitə rolunu oynayır.

Bütün bu amilləri nəzərə alaraq, deyə bilərik ki, informasiya cəmiyyətinin əsas xüsusiyyətlərindən biri-onun biliklər cəmiyyəti olmasıdır. Bəşəriyyətin inkişafında və tərəqqisində, insanların köntülləşməsində mühüm və həlledici rol oynayan ictimai nemət olan bilik, bütün cəmiyyətin hərəkətverici qüvvəsi olmuş, inkişafa doğru dərinləşməkdədir. Məhz buna görədir ki, cəmiyyətin son bazası olan informasiya kimi biliklər cəmiyyəti kimi formalaşmasıdır. YUNESKO-nun sənədlərində göstərilir ki, biliklər cəmiyyətinin inkişaf mənbəyi məxsusi rəngarənglik və spesifik xüsusiyyətlərdir. Hər bir cəmiyyət biliklər sahəsində özünəməxsus üstünlüyə malikdir.

Bu gün müasir qlobal məkanda islamofobiya, ksenofobiya məhfümlərinin cərəyan etdiyi dünyada mədəni qaydalara, cəmiyyətin etnik, milli və bəşəri tərəflərinin formalaşmasında mədəni xüsusiyyət və amillərin eyniyyətini əks etdirən multikulturalizm siyasəti Müstəqil Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasətidir. Özündə böyük maarifçilik ənənəsini əks etdirən multikulturalizm siyasəti Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi, "Multikulturalizm başqa xalqın nümayəndəsinə hörmət, başqa dinə hörmətdir. Öz dilinə hörmət başqa dinə hörmətdən başlanır. Multikulturalizm ayrı-seçkiliyə yol vermir, əksinə bütün xalqları birləşdirir. Eyni zamanda hər bir ölkənin öz qaydaları, öz ənənələri vardır. Hər bir insan-hər ölkənin vətəndaşı, həm ölkəyə gələn qonaq, əlbəttə ki, o qaydalara, o ənənələrə hörmətlə yanaşmalıdır". (2).

Dünya müasir mədəniyyəti kimi, Azərbaycan mədəniyyəti də vətəndaş cəmiyyətinin təşəkkülü prosesində multikultural xarakter kəsb edir. Milli mədəniyyətlə paralel multikulturalizm də buraya daxil olaraq, keçmişə, mədəni şərtləndirir, mədəni irsə, tarixə yeni kontekstdən nəzər salınmasını şərtləndirir. Məhz bu ənənəvi yaxşılığı birləşdirən kitabxanalar özündə mədəni-sosial funksiyaları daşıyır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. İnformasiya-Kommunikasiya Texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003-2012-ci illər).
2. Prezident İlham Əliyevin V Beynəlxalq Forumunda çıxışı. / www.prezident.az.
3. Xələfov A.A. İnformasiya cəmiyyətinin formalaşmasında kitabxanaların vəzifələri. Kitabxanasızlıq -informasiya jurnalı. B., BDU. 2016-cı il. səh 3-10.
4. Kazimi P.F. Qlobal informasiya cəmiyyəti şəraitində etno mədəni mühitin formalaşması və kitabxanaların vəzifələri // Kitabxanasızlıq və informasiya jurnalı. (Elmi-nəzəri və praktiki jurnal). B., BDU. 2019. səh. 10-16.

Ключевые слова: глобальная информация, социальный институт, социализация, информационно-коммуникационные технологии.

Keywords: global information, social institution, socialization, information and communication technologies.

Açar sözlər: Qlobal informasiya, sosial institut, sosiallaşma, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları.

Библиотеки в контексте глобальных информационных вызовов

Резюме

В статье описаны библиотеки, их место и деятельность в мировом информационном пространстве. Используя опыт мировых библиотек, отражается процесс создания электронных библиотек, процесс создания электронных библиотек в потоках документов и информации. Указываются социокультурные функции библиотек как социального института, место и роль библиотек в социализированной информационной среде. Отражено продвижение мультикультурных ценностей в библиотеках в информированной среде.

Libraries in the context of global information challenges

Summary

The article describes libraries, their place and activities in the global information space. Using the experience of world libraries, the process of electronic libraries, the process of electronic libraries in the flow of documents and information is reflected. The socio-cultural functions of libraries as a social institution, the place and role of libraries in the socialized information environment are indicated. The promotion of multicultural values in libraries in an informed environment is reflected.

Xülasə:

Məqalədə qlobal informasiya məkanında kitabxanalar, onların yeri və fəaliyyəti açıqlanır. Dünya kitabxanalarının təcrübəsindən istifadə edərək, sənəd-informasiya axımında kitabxanaların elektronlaşması prosesi əks olunmuşdur. Sosial institut olaraq, kitabxanaların sosial –mədəni funksiyaları, sosiallaşdırılmış informasiya mühitində kitabxanaların yeri və rolu göstərilir. İnformasiyalaşdırılmış mühitində multikultural dəyərlərin kitabxanalarda təbliği əks olunur.

RƏYÇİ: dsos.S.Abbasova